
**ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

УДК 330.3:338.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-6-1>**Грищенко В.Ф.**

кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень
Національної академії України

Грищенко І.В.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень
Національної академії України

Gryshchenko Vadym, Gryshchenko Iryna

Institute of Market Problems and Economic & Ecological Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine

**БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ
РИНКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ****THE BUSINESS ENVIRONMENT AS A FACTOR
OF UKRAINIAN INNOVATIVE TECHNOLOGIES MARKET
DEVELOPMENT**

Актуальність дослідження обумовлена тим, що сучасне бізнес-середовище стає все більш динамічним. Його стан впливає практично на всі аспекти ділової активності суб'єктів господарювання, такі як розроблення, виробництво та збут продукції, наймання та звільнення працівників, економічна безпека, фінансування бізнесу та прийняття господарських рішень. З цієї точки зору у статті визначено економічну сутність поняття «бізнес-середовище» та проаналізовано стан його складових частин, які впливають на розвиток ринку інноваційних технологій в Україні. Розроблено економіко-математичну модель взаємозв'язків між інноваційною спроможністю як індикатором розвитку ринку інноваційних технологій та станом бізнес-середовища в Україні. З огляду на розроблену економіко-математичну модель прогнозовано рівень інноваційної спроможності як індикатору розвитку ринку інноваційних технологій України на період до 2022 року. Виявлено проблеми та розроблено рекомендації щодо вдосконалення бізнес-середовища в контексті розвитку ринку інноваційних технологій в Україні.

Ключові слова: бізнес, індикатор, інновації, підприємництво, прогноз, ринок, розвиток, середовище.

Актуальность исследования обусловлена тем, что современная бизнес-среда становится все более динамичной. Ее состояние влияет практически на все аспекты деловой активности субъектов хозяйствования, такие как разработка, производство и сбыт продукции, найм и увольнение работников, экономическая безопасность, финансирование бизнеса и принятие хозяйственных решений. С этой точки зрения в статье определена экономическая сущность понятия «бизнес-среда» и проанализировано состояние ее составляющих, которые влияют на развитие рынка инновационных технологий в Украине. Разработана экономико-математическая модель взаимосвязей между инновационной способностью как индикатором развития рынка инновационных технологий и состоянием бизнес-среды в Украине. С учетом разработанной экономико-математической модели спрогнозирован уровень инновационной способности как индикатора развития рынка инновационных технологий Украины на период до 2022 года. Выявлены проблемы и разработаны рекомендации по совершенствованию бизнес-среды в контексте развития рынка инновационных технологий в Украине.

Ключевые слова: бизнес, индикатор, инновации, предпринимательство, прогноз, рынок, развитие, среда.

The topicality of the study is because the modern business environment is becoming more dynamic. Its condition affects virtually all aspects of business activity – development, production and marketing, hiring and firing, economic security, business financing, and business decision-making. From this point of view, the article defines the economic essence of the concept of the business environment. We consider the business environment as a set of political, economic, socio-cultural, technological, legal, and ethical subsystems, the positive or destructive impact of which on the state of economic entities and their economic activities within the territory of a country and comes from local, national and international sources. The state of the components of the business environment that affect the development of the market of innovative technologies in Ukraine is analyzed in the article. An economic-mathematical model of the relationship between innovation capacity as an indicator of the development of the innovative technologies market and the condition of the business environment in Ukraine has been developed. As shown by the calculations performed in the work, the proposed economic and mathematical model with sufficiently high accuracy allows for the assessment of the impact of the business environment on innovation capacity. Based on the developed economic and mathematical model, the level of innovation capacity is predicted as an indicator of the development of the market of innovative technologies of Ukraine for the period up to 2022. Problems have been identified and recommendations for improving the business environment in the context of the development of the market of innovative technologies in Ukraine have been developed. To improve the business environment in the context of the development of the market of innovative technologies in Ukraine we can recommend: to adjust the priority directions of development of science and technology to bring them closer to the needs of the real sector of the economy, based on modern world technological trends; to establish effective work of the simplified taxation and reporting system for newly formed small and medium innovative enterprises; businesses (if available) can be encouraged to increase their economic security on their own.

Key words: business, indicator, innovations, entrepreneurship, forecast, market, development, environment.

Постановка проблеми. Актуальність проведеного дослідження обумовлюється тим, що сучасне бізнес-середовище стає все більш динамічним і є основою розвитку ринку інноваційних технологій. Такі зміни можуть перетворити колишні конкурентні переваги на недоліки і навпаки. Бізнес-середовище впливає на можливості суб'єктів господарювання до задоволення потреб споживачів, на результативність їх діяльності й навіть на здатність організації до виживання. Стан бізнес-середовища впливає практично на всі аспекти ділової активності суб'єктів господарювання, такі як розроблення, виробництво та збут продукції, наймання та звільнення працівників, економічна безпека, фінансування бізнесу та прийняття господарських рішень. З цієї точки зору на особливу увагу заслуговує вплив політичної, економічної, соціальної, технологічної, правової та етичної підсистем бізнес-середовища на розвиток ринку інноваційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати проведеного аналізу літературних джерел дають змогу стверджувати, що «під бізнес-середовищем прийнято розуміти сукупність усіх зовнішніх факторів діяльності підприємства, які суттєво впливають на його функціонування» (І. Біла та Н. Насікан [1]), систему внутрішньої політики підприємства щодо ведення бізнесу (Г. Швець [2]), сукупність окремих суб'єктів економіки (з їх взаємозв'язками і взаємовідносинами) і факторів оточуючого

(зовнішнього) середовища, які впливають на них (М. Мельник [3]), елементи середовища, що найбільш суттєво впливають на процес досягнення цілей організації (Т. Білоус [4]). Водночас ринок інноваційних технологій можна визначати як «систему організаційно-економічних взаємовідносин виробників знань, технологічних підприємств, господарюючих суб'єктів і держави, що виникають в процесі створення, освоєння, передачі і використання інноваційних технологій. Необхідною умовою існування ринку інноваційних технологій в країні є наявність потенціалу засвоєння технологій, який визначає так звану поглинаючу спроможність, тобто наявність людського капіталу, здатного зрозуміти і застосовувати технологію, наявність організаційних і управлінських ноу-хау, а також інститутів, що займаються координацією і мобілізацією ресурсів для впровадження інноваційних технологій» [5, с. 11].

Ми вважаємо, що такий показник, як інноваційна спроможність, може бути індикатором «поглинаючої спроможності» та характеризувати стан розвитку ринку інноваційних технологій. Згаданий показник широко використовується в міжнародній практиці та досліджувався в роботах як вітчизняних (Н. Смолінська [6, с. 216], С. Прохорчук [7, с. 58]), так і закордонних (А. Olsson, С. Wadell, Р. Odenrick, М. N. Bergendah [8] D. L. Francis [9]) авторів.

Метою дослідження є проведення аналізу основних складових частин бізнес-середовища

та розроблення на цій основі рекомендацій щодо його вдосконалення в контексті розвитку ринку інноваційних технологій в Україні.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання: визначення економічної сутності поняття «бізнес-середовище»; розроблення економіко-математичної моделі взаємозв'язків між інноваційною спроможністю як індикатором розвитку ринку інноваційних технологій та станом бізнес-середовища в Україні; прогнозування рівня інноваційної спроможності як індикатору розвитку ринку інноваційних технологій України на короткострокову перспективу з огляду на розроблену економіко-математичну модель; розроблення рекомендацій щодо вдосконалення бізнес-середовища в контексті розвитку ринку інноваційних технологій в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Результати досліджень за цією проблематикою свідчать про те, що суб'єкти господарювання є відкритими системами і перебувають у постійній взаємодії зі своїм бізнес-середовищем. Зміни у бізнес-середовищі можуть спричинити зміни у вхідних ресурсах, у процесі їх трансформації та у результатах роботи суб'єкта господарювання, а це може бути причиною подальших змін у бізнес-середовищі.

Бізнес-середовище розглядається нами як сукупність політичної, економічної, соціально-культурної, технологічної, правової та етичної підсистем, позитивний або деструктивний вплив яких на стан суб'єктів господарювання та здійснення ними господарської діяльності в межах території визначеної країни надходить з локальних, національних та міжнародних джерел. Воно охоплює широкий спектр факторів (економічних, демографічних, соціальних, політичних, правових, технологічних тощо), які впливають на ділову активність суб'єктів господарювання. Згадані фактори прийнято називати факторами "PESTLE" (P – політичні, E – економічні, S – соціально-культурні, T – технологічні, L – правові, E – етичні фактори).

Аналіз "PESTLE" (або "PEST") може бути використаний для характеристики поточного стану бізнес-середовища суб'єкта господарювання як частини процесу розвитку ринку інноваційних технологій. Такий аналіз можна вважати доцільним щонайменше з двох причин. По-перше, він дає змогу дослідити вплив основних підсистем бізнес-середовища на розвиток ринку бізнес технологій. По-друге, він підкреслює той факт, що суб'єктам господарювання часто дуже важко, а іноді навіть неможливо контролювати бізнес-середовище, у якому вони функціонують.

На нашу думку, для всебічної характеристики стану бізнес-середовища найкраще під-

ходить такий показник, як рівень легкості ведення бізнесу. Цей показник (відповідно до методики його розрахунку [10]) враховує вплив усіх підсистем бізнес-середовища на діяльність суб'єктів господарювання за 10 індикаторами протягом усього їх життєвого циклу створення підприємства, отримання дозволів на різні види діяльності, підключення до системи електропостачання, реєстрації власності, отримання кредиту, захисту прав інвесторів, оподаткування, здійснення зовнішньоторговельної діяльності, забезпечення виконання договорів і дозволу неплатоспроможності. Взаємозв'язок індикаторів показника «рівень легкості ведення бізнесу» з підсистемами бізнес-середовища наведено в табл. 1. Створення бізнес-середовища, в якому споживачі, акціонери й громадськість економічно захищені, а суб'єкти господарювання при цьому не відчувають надмірного регуляторного навантаження, сприяє розвитку ринку інноваційних технологій.

Після систематизації даних, отриманих у результаті дослідження інноваційної спроможності України, та їх аналізу ми отримали можливість побудувати залежність інноваційної спроможності України (IS) від стану бізнес-середовища в Україні, яке може характеризуватися такими показниками, як легкість ведення бізнесу (LVB) (бали); рівень витрат на наукові дослідження (RVD) (% від ВВП), а також записати її математично. Встановлено, що для України залежність інноваційної спроможності від зазначених вище факторів може мати такий вигляд:

$$IS = 8,42136 + 4,4892(LVB) + 6,0201(RVD), \quad (1)$$

де IS – інноваційна спроможність України, балів; LVB – легкість ведення бізнесу, балів; RVD – рівень витрат на наукові дослідження, % від ВВП.

Нами було досліджено щільність зв'язку між інноваційною спроможністю та факторами, які на неї впливають. Результати розрахунків представлені в табл. 2.

Результати проведеного аналізу щільності зв'язку між інноваційною спроможністю та станом бізнес-середовища в Україні свідчать про те, що побудована регресійна модель є якісною і може бути використана для прогнозування значень інноваційної спроможності. Запропонована нами модель дає змогу спрогнозувати значення інноваційної спроможності IS на найближчу (короткострокову) перспективу (рис. 1).

Базовий сценарій прогнозування (жовта переривчаста лінія IS_{bas}) розрахований за допомогою методу Хольта-Вінтерса (рис. 1) з огляду на тенденції соціально-економічного розвитку України за інших рівних умов. Опти-

Таблиця 1

**Взаємозв'язок індикаторів показника «рівень легкості ведення бізнесу»
та підсистем бізнес-середовища**

Підсистеми бізнес-середовища		Показники										
		Рівень легкості ведення бізнесу (LVB)										
		Індикатори стану бізнес-середовища										
		на початку та наприкінці діяльності	на етапі розміщення підприємства			на етапі отримання фінансування		в процесі поточної діяльності				Рівень витрат на наукові дослідження (RVD)
		Започаткування та припинення бізнесу	Отримання дозволів	Підключення до системи енергозабезпечення	Реєстрація власності	Отримання кредитів	Рівень захисту прав інвесторів	Податкове навантаження	Здійснення зовнішньоторговельної діяльності	Забезпечення виконання договорів	Вирішення проблеми неплатоспроможності	
Політична	P	+	+		+	+	+	+	+			+
Економічна	E	+				+	+	+	+	+	+	+
Соціальна	S	+							+		+	
Технологічна	T			+								+
Правова	L	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
Етична	E		+		+					+	+	

Джерело: побудовано авторами на основі джерел [10; 11; 12]

Таблиця 2

Результати аналізу щільності зв'язку між інноваційною спроможністю та факторами, які на неї впливають

Найменування показника	Значення/оцінка	Критерій оцінки
Коефіцієнт детермінації, R^2	0,8334/щільність зв'язку висока	$R^2 \rightarrow 1$. Міра щільності зв'язку. Чим ближче R до 1, тим щільнішим є зв'язок між ознаками.
Емпіричне кореляційне відношення, R	0,9129/щільність зв'язку дуже висока	$R \rightarrow 1$. В нашому випадку показує, яка частина IS пов'язана з факторами впливу (збігається з індексом кореляції). Чим ближчим є цей показник до одиниці, тим щільніший зв'язок між ознаками.
Критерій Фішера (F-критерій)	22,50/статистично значущий взаємозв'язок	$F_0 > F_T$. Фактичний F-критерій має бути більшим за F-критерій теоретичний (за ймовірності, що дорівнює 0,99 за ступеня вільності $k_1=2$ та $k_2=9$, $F_T=8,02$).
p-критерій (p-value)	0,0003/статистично значущий взаємозв'язок	$p \leq 0,05$. Чим меншим є значення p-value, тим більшим є очікуване значення результату.

Джерело: розраховано авторами на основі вихідних даних джерел [11; 12]

містичний сценарій (зелена переривчаста лінія IS_opt) визначався з огляду на розроблений Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства Прогноз економічного і соціального розвитку України на

2021–2023 роки, схвалений Постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 року № 671 [18], метою якого є «формування уявлення щодо найбільш вірогідного «рестарту» економіки після поширення гострої респіратор-

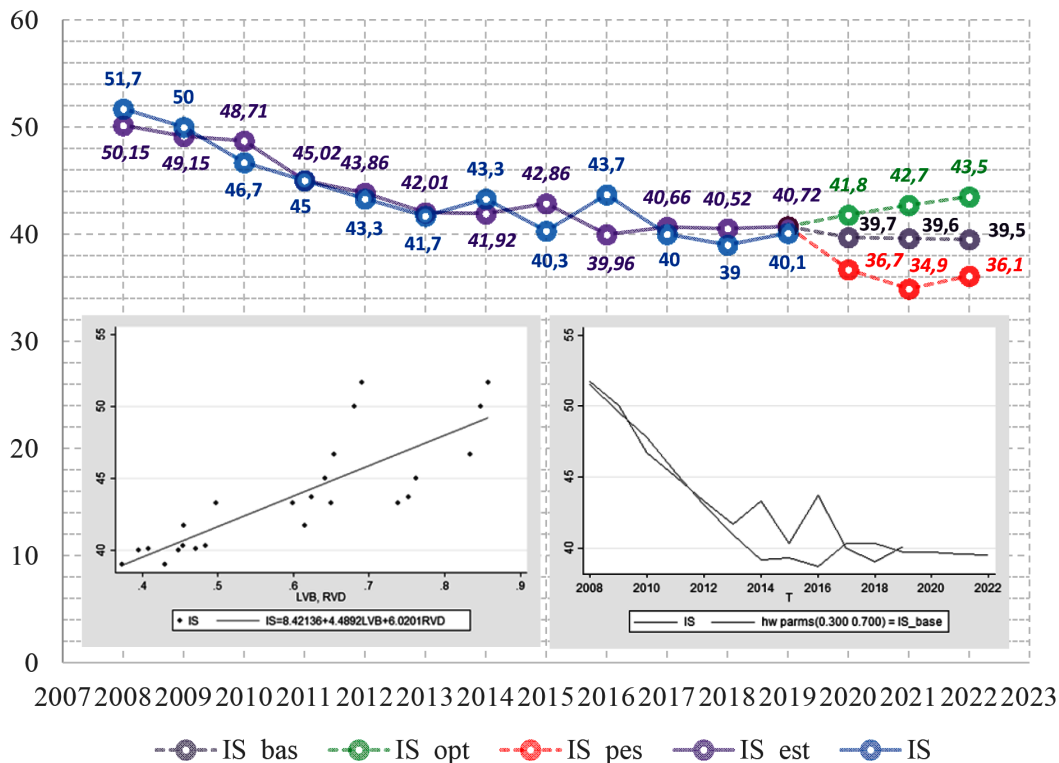

Рис. 1. Прогноз інноваційної спроможності IS на 2021–2022 роки

Джерело: побудовано авторами на основі джерел [11; 12]

ної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [19], що передбачає зростання показників соціально-економічного розвитку України у середньому приблизно на 4,0–4,5% щороку, а також Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схвалену Постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 526-р [20]. Песимістичний (червона переривчаста лінія IS_pes) прогноз був визначений з урахуванням думок експертів [21; 22; 23], які передбачають падіння світових показників соціально-економічного розвитку у середньому від 3 до 5% щороку.

Підбиваючи підсумки, ми можемо зауважити, що усі елементи бізнес-середовища не є однорідними або одноманітними. Навіть найбільш глобальні його елементи кристалізуються локально і впливають на кожен суб'єкт господарювання в процесі їх інноваційного розвитку по-різному. Такі їх властивості охоплюють численні виміри. Для глибокого розуміння стану бізнес-середовища як складової частини інноваційного процесу інноваційного розвитку підприємництва в контексті розвитку ринку інноваційних технологій потрібна глобальна та системна перспектива його дослідження (табл. 3).

Висновки з проведеного дослідження.

Результати дослідження дали змогу стверджувати, що під бізнес-середовищем ми розуміємо

сукупність політичної, економічної, соціально-культурної, технологічної, правової та етичної підсистем, позитивний або деструктивний вплив яких на стан суб'єктів господарювання та здійснення ними господарської діяльності в межах території визначеної країни надходить з локальних, національних та міжнародних джерел. Воно охоплює широкий спектр факторів (економічних, демографічних, соціальних, політичних, правових, технологічних тощо), які впливають на ділову активність суб'єктів господарювання досить різними способами.

На основі розробленої економіко-математичної моделі проведено розрахунки, що характеризують взаємозв'язки між інноваційною спроможністю як індикатором розвитку ринку інноваційних технологій та станом бізнес-середовища в Україні. Як показують проведені у роботі розрахунки, запропонована економіко-математична модель з достатньо високою точністю дає змогу оцінити вплив стану бізнес-середовища на інноваційну спроможність та виявити основні перешкоди для його розвитку, що дало можливість спрогнозувати тенденції зміни рівня інноваційної спроможності як індикатора розвитку ринку інноваційних технологій України на період до 2022 року.

Ґрунтуючись на результатах проведеного аналізу впливу стану бізнес-середовища на інноваційну спроможність та прогнозованих

**Результати аналізу бізнес-середовища
в контексті розвитку ринку інноваційних технологій в Україні**

	S (Сильні сторони)		W (Слабкі сторони)
P	Широка участь громадськості в політичному житті країни.	P	Політична нестабільність. Корупція. Високий рівень адміністративно-регуляторного тиску на бізнес.
E	Вигідне географічне розташування. Великий внутрішній ринок.	E	Фіскальна криза. Коливання курсів валют. Загроза некерованої інфляції. Високий рівень тінізації економіки.
S	Наявність висококваліфікованих кадрів. Позитивна динаміка розвитку інфраструктури.	S	Безробіття та часткова зайнятість.
T	Зростаюча зацікавленість у енергоефективності.	T	Низький рівень фінансування наукових досліджень та інноваційних розробок. Низька енергоефективність.
L	Легкість реєстрації бізнесу.	L	Низька ефективність правової системи. Низький рівень незалежності судової влади. Проблеми під час закриття бізнесу.
E	Етичні міркування стають дедалі важливішим фактором впливу на ділову активність.	E	Нерозвинена культура підприємництва.
	O (Можливості)		T (Загрози)
P	Державна підтримка просування вітчизняної продукції на зовнішні ринки.	P	Міждержавні конфлікти.
E	Створення сприятливих економічних умов для розвитку українського бізнесу, орієнтованого на виробництво високотехнологічної продукції.	E	Коливання цін на енергоносії. Низький рівень економічної безпеки, Рейдерство.
S	Підвищення державних соціальних стандартів та гарантій з урахуванням реальних можливостей економіки.	S	Інфекційні хвороби. Масштабна вимушена міграція.
T	Діджиталізація та автоматизація економіки.	T	Енергоємна промисловість, орієнтована на виробництво напівфабрикатів та сировини.
L	Створення сприятливих регуляторних умов для відновлення та розвитку малого й середнього бізнесу.	L	Нестабільне законодавство.
E	Детінізація економіки.	E	Етичні міркування під час ведення бізнесу здебільшого стосуються лише великих та відомих компаній.

Джерело: розроблено авторами на основі низки джерел [2; 19; 24, с. 11; 25; 26; 27]

тенденціях зміни її рівня, можемо стверджувати, що для поліпшення бізнес-середовища в контексті розвитку ринку інноваційних технологій в Україні, яке сприятиме реалізації внутрішніх припущень Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2021–2023 роки, схваленого Постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 року № 671, можна рекомендувати відкоригувати пріоритетні напрями розвитку науки і техніки задля їх наближення до потреб реального сектору економіки на основі сучасних світових технологічних трендів, що може сприяти створенню умов для розвитку української промисловості, орієнтованої на виробництво високотехнологічної продукції, підвищенню конкурентних можливостей,

зменшенню енерго- та ресурсоемності національної економіки; стимулювати розвиток діяльності в Україні венчурного бізнесу, що може сприяти зростанню інвестиційної активності, процесу діджиталізації та автоматизації економіки, дасть змогу нарощувати темпи розвитку економіки; налагодити ефективну роботу спрощеної системи оподаткування та звітності для новостворених малих та середніх інноваційних підприємств, а також запровадити спеціальні пільги або субсидії суб'єктам підприємницької діяльності на провадження діяльності, яка пов'язана зі впровадженням інноваційних технологій і випуском продукції з високим ступенем доданої вартості, що може сприяти створенню сприятливих умов для роз-

витку та відновлення малого та середнього бізнесу, забезпеченню зайнятості населення; також суб'єктам господарювання (за наявності такої можливості) можна рекомендувати підвищити рівень власної економічної безпеки. Управління забезпеченням економічної безпеки в умовах інноваційного розвитку виступає

запорукою довгострокового функціонування суб'єктів господарювання і формування конкурентних переваг їх продукції на ринку товарів та послуг. Такий підхід допомагає нівелювати додаткові загрози та небезпеки, з якими може бути пов'язаний інноваційний розвиток підприємства.

Список використаних джерел:

1. Біла І., Насікан Н. Бізнес-середовище в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 17. С. 127–131. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/29.pdf> (дата звернення: 07.10.2020).
2. Швець Г. Сучасне бізнес-середовище малого та середнього підприємництва в Україні. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2017. Вип. 34. С. 31–39. URL: http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/16128/34_2017_p031-039.pdf?sequence=1 (дата звернення: 07.10.2020).
3. Мельник М. Класифікація бізнес-середовища: системний підхід. *Регіональна економіка*. 2008. № 2. С. 251–260.
4. Білоус Т. Середовище організації. Міждисциплінарний словник з менеджменту / за ред. Д. Черваньова, О. Жилінської. Київ : Нічлава, 2011. С. 53–55.
5. Революционные инновации и экономический рост : Доклад о положении в области интеллектуальной собственности в мире 2015 / WIPO Всемирная организация интеллектуальной собственности. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/wipo_pub_944_2015.pdf (дата звернення: 14.10.2020).
6. Смолінська Н. Методичні підходи до оцінювання рівня інноваційної спроможності підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 4. Т. I. С. 215–221.
7. Прохорчук С. Інноваційна спроможність економіки України. *Культура народів Причорномор'я*. 2014. № 277. С. 58–61.
8. Olsson A., Wadell C., Odenrick P., Bergendahl M.N. An action learning method for increased innovation capability in organizations. *Action Learning: Research and Practice*. 2010. № 7 (2). P. 167–179.
9. Francis D.L. Assessing and improving innovation capability in organizations. Doctoral dissertation, University of Brighton, 2000.
10. Ведение бизнеса 2014: Понимание регулирования деятельности малых и средних предприятий. Вашингтон : Группа Всемирного банка. DOI: <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-9984-2> (дата звернення: 20.10.2020).
11. The Global Competitiveness Report 2019 / World Economic Forum – Reports. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (дата звернення: 15.10.2020).
12. World Bank. 2020. Doing Business 2020. Washington, DC : World Bank. DOI: 10.1596/978-1-4648-1440-2 (дата звернення: 20.10.2020).
13. Petrushenko M., Shevchenko H., Burkynskyi B., Khumarova N. A game-theoretical model for investment in inclusive recreation and wellness in Ukraine: the regional context. *Investment, Management and Financial Innovations*. 2019. № 16 (4). P. 382–394. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16\(4\).2019.32](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16(4).2019.32).
14. Shevchenko H., Petrushenko M., Burkynskyi B., Khumarova N., Opanasiuk Y. Management of wellness and recreation in urban agglomerations. *Problems and Perspectives in Management*. 2020. № 18 (1). P. 231–241. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.18\(1\).2020.20](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.18(1).2020.20).
15. Petrushenko M.M., Shevchenko H.M. Regulation of ecologic-and-economical risks and the responsibility for human well-being: for example of waste management. *Economic Innovations*. 2018. № 3 (68). P. 165–175. DOI: [https://doi.org/10.31520/ei.2018.20.3\(68\).165-174](https://doi.org/10.31520/ei.2018.20.3(68).165-174).
16. Шевченко Г. Підприємницький менеджмент у контексті організаційного розвитку. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка»*. 2010. № 2. С. 63–72. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3052>.
17. Петрушенко М., Алібекова Ю. Поєднання комплексного та індивідуального підходів до структуризації соціального пакета підприємства. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка»*. 2010. № 2. С. 54–62. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3051>.
18. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2021–2023 роки : Постанова від 29 липня 2020 року № 671 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2020-%D0%BF?lang=en#Text> (дата звернення: 14.08.2020).
19. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2021–2023 роки / Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=68afc88a-c642-4f3c-95c9-ed5a9c6546a6> (дата звернення: 14.11.2020).

20. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Постанова від 10 липня 2019 року № 526-р / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.11.2020).
21. Challenges and Opportunities in the Post-COVID-19 World. Insight Report (2020) / World Economic Forum – Reports. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Challenges_and_Opportunities_Post_COVID_19.pdf (дата звернення: 14.11.2020).
22. The Future of Jobs Report 2020 / World Economic Forum – Reports. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf (дата звернення: 14.11.2020).
23. Україна: вплив COVID-19 на економіку і суспільство (бачення постпандемічного розвитку у 2020–2024 роках очима експертів та молоді) : Консенсус-прогноз / Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=bc5d2c61-1a7f-4ec7-8071-b996f2ad2b5a> (дата звернення: 14.11.2020).
24. Буркинський Б., Грищенко В. Чинники забезпечення економічної безпеки в процесі інноваційного розвитку підприємництва. *Економічні інновації*. 2020. Т. 22. Вип. 3. С. 6–29. DOI: [https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.3\(76\).6-29](https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.3(76).6-29) (дата звернення: 07.12.2020).
25. Regional Risks for Doing Business 2018 / World Economic Forum – Reports. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Regional_Risks_Doing_Business_report_2018.pdf (дата звернення: 18.08.2020).
26. Regional Risks for Doing Business 2019 / World Economic Forum – Reports. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Regional_Risks_Doing_Business_report_2019.pdf (дата звернення: 18.08.2020).
27. Корогод І. Оцінка розвитку середовища малого бізнесу в регіонах. *Вісник THEU*. 2012. № 12. С. 29–35. URL: <http://visnykj.tneu.edu.ua/index.php/visnykj/article/download/458/470> (дата звернення: 16.11.2020).

References:

1. Bila I., Nasikan N. (2017) Biznes-seredovyshe v Ukraini [Business environment in Ukraine]. *Global and national problems of economics*. Issue 17, pp. 127–131. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/29.pdf> (accessed 07 October 2020). (in Ukrainian)
2. Shvets G. (2017) Suchasne biznes-seredovyshe maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini [The current business environment of small and medium business in Ukraine]. *Reporter of the Priazovskiy state technical university. Section Economic sciences*. Issue. 34, pp. 31–39. Available at: http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/16128/34_2017_p031-039.pdf?sequence=1 (accessed 07 October 2020). (in Ukrainian)
3. Melnyk M. (2008) Klasyfikatsiia biznes-seredovyshe: systemnyi pidkhid [Classification of business environment: a systems approach]. *Regional Economy*, no. 2, pp. 251–260. (in Ukrainian)
4. Bilous T. (2011) Seredovyshe orhanizatsii. Mizhdystyplinarnyi slovnyk z menedzhmentu [The environment of the organization. Interdisciplinary dictionary of management] (eds. Chervanov D., Zhilinskaya O.). Kyiv: Nichlava, pp. 53–55. (in Ukrainian)
5. Breakthrough Innovation and Economic Growth. World Intellectual Property Report 2015 / WIPO World Intellectual Property Organization. Available at: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/wipo_pub_944_2015.pdf (accessed October 14, 2020).
6. Smolinska N. (2011) Metodychni pidkhody do otsiniuvannia rivnia innovatsiinoi spromozhnosti pidpriemstva [Method of estimation of level of innovative possibility of enterprises]. *Marketing and management of innovations*, no. 4. T. 1, pp. 215–221. (in Ukrainian)
7. Prokhorchuk S. (2014) Innovatsiina spromozhnist ekonomiky Ukrainy [Innovative ability of economy of Ukraine]. *Culture of Black Sea People*, no. 277, pp. 58–61. (in Ukrainian)
8. Olsson A., Wadell C., Odenrick P., Bergendahl M.N. (2010) An action learning method for increased innovation capability in organisations. *Action Learning: Research and Practice*, no. 7 (2), pp. 167–179. (in Ukrainian)
9. Francis D.L. (2000) Assessing and improving innovation capability in organizations. Doctoral dissertation, University of Brighton. (in Ukrainian)
10. Doing Business 2014: Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises / World Bank. DOI: <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-9984-2> (accessed 20 October 2020). (in Ukrainian)
11. The Global Competitiveness Report 2019 / World Economic Forum – Reports. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (accessed 15 October 2020).
12. World Bank. 2020. Doing Business 2020. Washington, DC: World Bank. DOI: 10.1596/978-1-4648-1440-2 (accessed 20 October 2020).
13. Petrusenko M., Shevchenko H., Burkynskiy B., Khumarova N. (2019) A game-theoretical model for investment in inclusive recreation and wellness in Ukraine: the regional context. *Investment. Management and Financial Innovations*, no. 16 (4), pp. 382–394. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16\(4\).2019.32](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16(4).2019.32).

14. Shevchenko H., Petrushenko M., Burkynskyi B., Khumarova N., Opanasiuk Y. (2020) Management of wellness and recreation in urban agglomerations. *Problems and Perspectives in Management*, no. 18 (1), pp. 231–241. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.18\(1\).2020.20](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.18(1).2020.20).
15. Petrushenko M.M., Shevchenko H.M. (2018) Regulation of ecologic-and-economical risks and the responsibility for human well-being: for example, of waste management. *Economic Innovations*, no. 3 (68), pp. 165–175. DOI: [https://doi.org/10.31520/ei.2018.20.3\(68\).165-174](https://doi.org/10.31520/ei.2018.20.3(68).165-174).
16. Shevchenko H. (2010) Pidpriemnytskyi menedzhment u konteksti orhanizatsiinoho rozvytku [Entrepreneurial management in the context of organizational development]. *Visnyk Sumskoho derzhavnogo universytetu. Seriiia "Ekonomika"*, no. 2, pp. 63–72. Available at: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3052>. (in Ukrainian)
17. Petrushenko M., Alibekova Yu. (2010) Poiednannia kompleksnogo ta indyvidualnogo pidkhodiv do strukturyzatsii sotsialnogo paketa pidpriemstva [The combination of integrated and individual approaches to structuring social enterprise package]. *Visnyk Sumskoho derzhavnogo universytetu. Seriiia "Ekonomika"*, no. 2, pp. 54–62. Available at: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3051> (in Ukrainian)
18. On approval of the Forecast of economic and social development of Ukraine for 2021–2023: Decree on July 29, 2020 no. 671 / Cabinet of Ministers of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2020-%D0%BF?lang=en#Text> [in Ukrainian] (accessed 14 August 2020).
19. Forecast of economic and social development of Ukraine for 2021–2023 / Ministry for Development of Economy, Trade and Agriculture of Ukraine. Available at: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=68afc88a-c642-4f3c-95c9-ed5a9c6546a6> [in Ukrainian] (accessed 14 August 2020).
20. On approval of the Strategy for the development of innovation for the period up to 2030: Decree on July 10, 2019 no. 526-p / Cabinet of Ministers of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (accessed 14 November 2020). (in Ukrainian)
21. Challenges and Opportunities in the Post-COVID-19 World. Insight Report (2020) / World Economic Forum – Reports. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Challenges_and_Opportunities_Post_COVID_19.pdf (accessed 14 November 2020).
22. The Future of Jobs Report 2020 / World Economic Forum – Reports. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf (accessed 14 November 2020).
23. Ukraine: the impact of COVID-19 on the economy and society (vision of post-pandemic development in 2020-2024 through the eyes of experts and youth): Consensus forecast / Ministry for Development of Economy, Trade and Agriculture of Ukraine. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=bc5d2c61-1a7f-4ec7-8071-b996f2ad2b5a> (accessed 14 November 2020).
24. Burkynskyi B., Gryshchenko V. (2020) Chynnyky zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky v protsesi innovatsiinoho rozvytku pidpriemnytstva [Factors of ensuring economic security in the process of innovative development of entrepreneurship]. *Economic innovations*, vol. 22, no. 3, pp. 6–29. Available at: [https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.3\(76\).6-29](https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.3(76).6-29) (accessed 07 December 2020). (in Ukrainian)
25. Regional Risks for Doing Business 2018 / World Economic Forum – Reports. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Regional_Risks_Doing_Business_report_2018.pdf (accessed 14 August 2020). (in Ukrainian)
26. Regional Risks for Doing Business 2019 / World Economic Forum – Reports. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Regional_Risks_Doing_Business_report_2019.pdf (accessed 14 August 2020). (in Ukrainian)
27. Korogod I. (2012) Otsinka rozvytku seredovyshcha maloho biznesu v rehioniv [Assessment of the development of the small business environment in the regions]. *Herald of Ternopil National Economic University*, no. 12, pp. 29–35. Available at: <http://visnykj.tneu.edu.ua/index.php/visnykj/article/download/458/470> (accessed 16 November 2020). (in Ukrainian)